

SZEMLE

JOACHIM GÖBBELS

DAS MILITÄRWESEN IM KÖNIGREICH SILIZIEN ZUR ZEIT KARLS I. VON ANJOU (1265—1285)

Monographien zur Geschichte des Mittelalters, Bd. 29.

(Hiersemann, Stuttgart, 1984. 335 o.)

Anjou I. Károly, IX. Lajos francia király fivére fegyverrel hajtotta uralma alá a nápolyi-szicíliai királyságot, s népszerűtlen hatalmának támaszául mindvégig hivatalnokait és hadseregét érezhette csak, amiben az itáliai elem csak igen szűk korlátok között érvényesült, sőt a tisztségek döntő részét csak „ultramontani” tölthették be. Róla is, miként II. Frigyesről, a „viperafajzatról”, meglehetősen ellentétesek a kortársi vélemények. A modern kor történései azonban mindenekelőtt a nagyszerű államszervezőt tisztelik benne, aki megtartotta és sikerrel fejlesztette tovább II. Frigyes normann alapokon nyugvó központosított, szak-szerű államigazgatását.

A trónkövetelő Konradin legyőzése, a híres tagliacozzoi ütközet (1268) csak egyik állomása volt Károly dédelgetett, de ábrándosnak bizonyult Földközi-tengeri birodalmának terveiben. Az 1282-es év végül nem csak a Palailogoszok elleni ambíciózus hadseregeépítésnek és diplomáciai aktivitásnak vetett véget, de Szicília birtoklásában is végleg megingatta Károlyt.

Az ismert történész, Peter Herde tanítványa, Joachim Göbbels a középkori hadtörténelem egyik valóban lényeges fejezetének összegző megírására vállalkozott, meghaladva és továbbfejlesztve számos korábbi előzményt (E. Sthamer, A. Haseloff, W. Cohn stb.). Tematikus elrendezésben mutatja be a sereg tagolódását, a flotta- és várszervezetet. Ezen belül tér ki a seregszervezet hierarchiájára, tisztségviselőire. A sereg élén a „magister comestabulus” állott, ki így az állami ünnepeken nem véletlenül foglalt a király jobbján helyet. Már alárendelve találjuk a marsallt, a főkapitányokat („capitaneus generalis”), helyetteseiket, az őrgrófokat („magister passum”) le egészen az egyes seregrészek élén álló tisztekig. Károly hadseregének alapja a hűbéri kötelezettségekkel terhelt adománybirtok és a zsoldosság volt.

Mint ismeretes, a birtokosoknak — comites, barones — birtokaik alapján minden 20 uncia jövedelem után kellett egy jól felfegyverzett (nehéz fegyverzetű) vitézt („miles decenter armatus”) állítaniuk három hónapra, 4 lóval, közülük egy csataménnel, egy pajzshordóval („scutifer”) — kinek tiltva volt a lándzsával való harc — és két segéddel („garciones”). A sereget rendszeresen ellenőrizték, a mustrát („monstra”) vagy a marsall vagy a magister iustitarius végezte. Mindazok, akiknek birtokuk alapján nem kellett katonát állítaniuk, illetve hadba vonulniuk, valamint a nők, betegek, egyháziak, távolmaradók váltságot fizettek („adohamentum”), amely azonban időnként adó jelleget öltött. Azok a vitézek, akik lekés-ték a görög földre, vagy Albániába induló csapatszállító hajókat, dupla váltságra voltak kötelezve.

A királyi sereg magvát, megmutatva az európai hadügyi fejlődés útját, a zsoldosok („stipendiarii”) alkották. Károly felismerte, hogy a sokszor elhúzódo harcokban a néhány hónapra kiállított hűbéres csapatok nem alkalmazhatóak megfelelően. A zsoldosság szervezeti keretét a Staufok által megreformált várszervezet szolgált, ahol a király pénzén, „servientes” elnevezéssel helyezték el őket. Az ekkor egyre terjedő nagyhatású fegyver, a számszerű („balista”) alkalmazása is begyakorlott katonákat követelt meg, amiben egyébként genovai, pisai és a szaracén, lucerai zsoldosok tűntek ki. A sereg elitkatonáinak természetesen itt is a nehéz fegyverzetű lovagok számítottak, főleg ha francia, vagy provanszál zsoldosok közül kerültek ki. E lovagokat kis számban is akcióképesnek tekintették, egy 1279-es katonai expedícióban mindössze harmincan vettek részt. Legnagyobb számban a sereget a lándzsával, számszerűjával felszerelt gyalogos zsoldosok alkották („pedites”).

I. Károly nápolyi-szicíliai államának számos

magyar vonatkozása is van. Károly, a későbbi Károly Róbert magyar király dédapja, 1277 augusztus közepén 600 lovast küldött veje, IV. László segítségére. Az ismert katonai akció élén Brindisi kikötőparancsnoka („prothontius”), Pasquale Guarino állt. A Manfredóniából Dalmáciába áthajózott sereg említésre méltó harcok nélkül 1278 júliusában Guarino vezetése alatt haza is tért.

A magyar történeti szakirodalom a magyar—nápolyi—szicíliai kapcsolatok vizsgálatára számos alkalommal visszatért. Ezt leghatározottabban Miskolcsey István képviselte pl. *Századok*, 1932). Megjegyezzük, hogy Miskolcsey még az eredeti Anjou nápolyi levéltárat használhatta, amely 1943-ban elpusztult, s azóta — Göbbelshez hasonlóan — a regesztákra, Riccardo Filangieri monumentális levéltár-rekonstrukciójára hagyatkozhatunk. Bónis György e kapcsolatok érdekes tárgyi emlékeit mutatta be (*Filológiai Közöny*, 1958), II. Frigyes tanácsadójának Petrus de Vineának és a pápai kamara írnokának, Richardus de Profisnak a leveleskönyveit. Richardusé külön is érdekes, mert éppen az I. Károly katonai győzelmeivel foglalkozó pápai levelek találhatóak benne. A kapcsolatok intenzitásának problémájából most csak a hadszervezet kérdését emeljük ki. A ko-

rábbi kutatással egyetértve — Deér József, stb. — megállapíthatjuk, hogy a nápolyi—szicíliai hadszervezet strukturális átvételéről valóban nincsen szó a magyarországi Anjouk idején, azt a középkori, merőben eltérő gyökerű magyar viszonyokban nem lehetett alkalmazni, ám az valószínűsíthető, hogy a soldosság fokozatos hazai terjedésének elméleti ösztönzői, előképei között számon tarthatjuk.

A magyar kutató irigykedve állapíthatja meg, hogy a nápolyi—szicíliai állam húsz évről több adattal rendelkezünk, mint az egész Árpád-kori magyar hadtörténelemlről. Ennek oka persze jórészt a soldosságnak az írásbeli ügyintézés bővülésére gyakorolt hatásában, illetve általában a fejlett államigazgatási gyakorlatban keresendő. Ennek segítségével egy-egy katonai akció, várostrom létszámadatai, különböző felszereltségű csapatai meglepő pontossággal rekonstruálhatók. Utalva a korábbi elismerő recenziókra (*Historische Zeitschrift*, 1985. 415—, *American Historical Review*, 1985. 1176—), a szerző monográfiája az egyetemes hadtörténetírás maradandó értékű alkotásaként ajánlható.

Veszprémy László

RUDOLF KROPF—WOLFGANG MAYER

ANDREAS BAUMKIRCHER UND SEINE ZEIT
Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland, 67. k.

(Burgenländisches Landesmuseum, Eisenstadt, 1983. 367 o.)

A Burgenlandi Tartományi Múzeum dicséretes módon közreadta az 1982-es első „Szalónaki beszélgetések” (Schlaininger Gespräche) elnevezésű osztrák—jugoszláv—magyar szimpóziumon elhangzott és a tudományos vita alapján kiegészített—kibővített—átdolgozott előadásszövegeket. Mind a 13 írás — más-más szempontból — azzal a történelmi személyiséggel foglalkozik, aki a kőtet társszerkesztője, Rudolf Kropf szavaival „Szalónak várát kiépítette, a várost megalapította, valamint a kolostort és a templomot létesítette” és ezzel „ezt a tájat és a sorsát a történelem látómezéjébe helyezte”. Ez a táj pedig a mai osztrák Várvidék, az egykori nyugat-magyarországi vármegyék nyugati sávja, amely egyebek között Andreas Baumkircher, „a stájer Tell Vilmos” haditénykedésére is tekintettel, feltétlenül méltó a magyar hadtörténet-tudomány figyelmére is.

„A középkori osztrák—magyar kapcsolatok a XV. század kezdetéig” címmel a történelmi háttérrel és előzményekkel közleményében *Heide Dienst* vázolja fel. Hangsúlyozza, hogy sem az állam születésének, sem az állam fogalmának meghatározása nem olyan egyszerű Ausztria esetében, mint Magyarország vonatkozásában. Ez magában foglalja egyúttal az osztrák—magyar határ kezdeti bizonytalanságát és az ebből eredő határvillongásokat is. A Lajta és a Morva folyót határvonalként végül is a Német Nemzet Szent Római Birodalma részéről határozták meg, ám az országhatár nem volt egyúttal etnikai határ. A német elem magyarországi megtelepedése irányában hatott, hogy az ország a keresztesháborúk útvonalatát jelentette, az uralkodó dinasztiák pedig számos házassági kötelékkel kapcsolódtak egymáshoz. Éppen ennek alapján viszont a magyar királyok nem